

Бабаев Д.Б., Калдыбаев С.К., Кудайбердиева А.К.

ОКУУ ПРОЦЕССИНДЕ ТЕСТИРЛӨӨНҮ УЮШТУРУУНУН ФУНКЦИЯЛАРЫ

Бабаев Д.Б., Калдыбаев С.К., Кудайбердиева А.К.

ФУНКЦИИ ПО ОРГАНИЗАЦИИ ТЕСТИРОВАНИЯ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ

УДК: 37.01.(575.2)(043.3)

Бул макалда окуу процессинде тестирлөөнү уюштуруунун функциялары каралган. Теориялык жана методикалык адабияттардагы педагогикалык тестирлөөнүн диагноздоочу, мотивациялоочу, коррекциялоочу ж.б. функциялары тандалган жана аларга кыскача мүнөздөмө берилген.

«Функция» түшүнүгү латын тилинен которулганда аткаруу, иш жүзүнө ашыруу деген маанини түшүндүрөт. Анын тереңдетилген мааниси – бул ишмердүүлүк, милдеттүүлүк, кандайдыр бир катыштардын системасына кирген объектилердин касиеттеринин сырткы көрүнүүсү. Социологияда бирдиктүүлүккө баш ийген кандайдыр бир процесстин аткаруучу ролу функция деп айтылат. Бул аталгандардын ичинен аткарылуучу кызмат, милдет жана роль «функция» түшүнүгүнүн маанисин так мааниде ачып турат. Чындыгында эле ар бир процесстин же объектинин аткара турган кызматы жана милдети болот. Көпчүлүк учурда процесстердин же объектилердин аткара турган кызматы же милдети кайсы деген суроо орун алат. Ошол процесстердин же объектилердин бир бүтүндүүлүгүн толук камсыз кыла турган кызматты, милдетти, же процессти аткаруудагы ролун анын аткара турган функциясы деп эсептесе болот. Системдик структуралык теориянын негизги белгилери болуп элементтер, алардын бири-бири менен болгон байланышы жана бир бүтүндүүлүк эсептелет. Ошол элементтердин бир бүтүндүүлүктү көздөгөн, тандалып алынган байланышы функция түшүнүгүн мүнөздөйт. Демек мындан, ар кандай процесстин аткаруучу милдети жана ролу бүтүндүүлүктү камсыз кылууга багытталып туруусу зарыл деген ырастоого келебиз. Функциянын тандалып алынган байланыш түрүндө чечмелениши, анын пайдалуулугу, эффективдүүлүгү, же болбосо процессти натыйжалуу аткаруу керектиги тууралуу кабарлап турат.

Ушул аспектиден алып, окумуштуулар «окутуунун функциясы», «текшерүүнү уюштуруунун функциясы», «окуу процессинде тестирлөөнүн функциясы» түшүнүктөрүн чечмелөөгө аракет кылышкан. Окуучунун билимин текшерүү маселесинин баалуу экендигин эске алуу менен Е.И.Перовский: «бул, проблеманын башкы теориялык маселеси, текшерүүнүн бардык усулдарын түзүп чыгуу багыты ушул маселенин чечилиш деңгээлине жараша болот» – деп баса белгилеген (1, 36-бет).

Педагогикалык тесттин теориясын изилдөөчүлөр

өз эмгектеринде эң негизги проблемалардын бири катары билим берүүдөгү, анын ичинен окуу процессиндеги тестирлөөнүн аткаруучу милдеттерине, ролуна атайы токтолуп кетишкен. Анткени тестирлөөнү уюштуруу маселелеринин ичинен эң маанилүүсү болуп, анын окуу процессинде аткаруучу милдеттери эсептелет. Педагогикалык тестирлөө окуучунун билимин текшерүүнүн бир формасы деп аталат (2, 55-б). Бирок реалдуу практикада педагогикалык тестирлөө кандай милдеттерди аткарат жана башка формалардан өзгөчөлөнгөн милдеттери кайсы – мына ушул маселелерди чечүү анны эффективдүү уюштурууга жол ачмакчы.

Теориялык жана методикалык адабияттарда педагогикалык тестирлөөнүн диагноздоочу, мотивациялоочу, коррекциялоочу, тескери байланышты камсыздоочу, баалоочу жана прогноздоочу функциялары иликтенген (3; 4):

1. *Педагогикалык тестирлөөнүн диагноздоочу функциясы.* Окуучунун окуу жетишкендигин диагноздоо тестирлөөнүн бирден бир милдети болуп эсептелет. Окуучунун билимин тестирлөө аркылуу диагноздоо төмөнкүдөй иш аракеттерди камтыйт:

а) окуучунун билиминин жетишкен жактарын белгилөө;

б) окуучунун өздөштүрүлбөй жаткан билимдерин, билгичтиктерин жана көндүмдөрүн аныктоо.

Окуучунун билим деңгээлин аныктоо процессинин өзү диагноздоонун маңызын түшүндүрүп турат. Диагноз – бул текшерүүнүн негизинде окуучунун билим деңгээлин аныктоо, белгилөө, фиксациялоо, сапаттуу талдоо жүргүзүү, кемчиликтерди аныктоо, анны жоюуга карата иш чараларды көрүү. Окуучунун билимин диагноздоодо төмөнкүдөй иш аракеттер аткарылат:

- окуучунун билими окуу программасында келтирилген талаптар жана билим критерийлери менен салыштырылат;
- окуучунун аныкталган билим деңгээлине талдоо жүргүзүлөт;
- окуучунун билим деңгээли мугалимдер тарабынан сапаттык жана сандык түрдө бааланат;
- диагноздоодо алынган маалымат системалаштырылып, интерпретацияланат;
- окуучунун жетишкендиктери, кемчиликтери жана аларды кантип жоюу керектиги тууралуу маалымат окуучунун өзүнө ыйгарылат.

Тестирилөө дагы ушул аракеттерди көздөйт. Демек, тестирилөө диагноздоочу касиетке ээ. Текшерүүнүн бардык түрлөрүндө колдонууга боло тургандыгы педагогикалык тестирилөөнүн диагноздоочу маалыматтарды ала тургандай мүмкүнчүлүгү бар экендигин айгинелеп турат.

2. *Мотивациялык функциясы.* Окуу материалынын, таанып билүү аракеттеринин окуучу тарабынан туура өздөштүрүлгөндүгүн аныктоодо тестирилөө мотивациялык функцияны аткарат. Мотив кыргыз тилинде – себеп, шылтоо, далил дегенди билдирет. Тигил же бул иш аракеттерди аткарууда окуучу кандай мотивге таянды деген сөз – анын бул же тигил иш аракеттерди аткаруусунун себеби эмнеде, далили кайсы дегенди билдирет. Маселен, окуучу эмне себептен коюлган суроого, же тапшырмага ушундай жооп берип жатат, эмне далилдин негизинде – деген суроо коюуга болот. Окуучунун билим өздөштүрүүгө болгон оң мамилеси барбы, окуу аракеттерин калыптандырууга болгон кызыгуусу кандай, окуучу эмне себептен бул же тигил ката аракеттерди аткарып жатат, же эмненин негизинде мындай катачылыктарды кетирүүдө, эмне мотивге таянып ушул сыяктуу жоопторду берүүдө, мүмкүн окуу аракеттери туура эмес өздөштүрүлгөн чыгаар, мына ушул өңдөнгөн маалыматтар мугалимдер үчүн кошумча план түзүүгө жана аткарууга көмөк берет. Тестирилөө ушул суроолорду коюуга жана аларды чечүүгө жол ача алат. Анткени тесттин ар бир тапшырмасы окуучунун катачылыктарды кетирүүсүн аныктоого ылайыкталып түзүлөт.

Кетирилген кемчиликтин себебин ачуунун, аны жоюуга көмөк көрсөтүүнүн негизинде окуучунун түшүнүктөрдү туура өздөштүрүүсүн калыптандырууга болот. Тестирилөөнүн мотивациялык функциясын ишке ашыруунун негизинде окуучунун билим өздөштүрүү процессиндеги билимдерди жана таанып билүү аракеттерин өз учурунда туура калыптандырууга, калыптанып калган көндүмдөрдүн себебинин маңызын жана катачылыгын ачып көрсөтүүгө мүмкүндүк түзүлөт.

3. *Коррекциялоочу функциясы.* Тестирилөө коррекциялоочу касиетке дагы ээ. Сыноонун натыйжасында окуучунун аныкталган билим деңгээли мугалимдер тарабынан талдоого алынышы керек. Себеби окуу материалын толук өздөштүрүүгө жетишүү үчүн кетирилген катачылыктарды өз убагында жоюу - мугалимдердин да, окуучулардын да бирден бир милдети. Мына ушул аракетке жардам көрсөтүү тестирилөөнүн милдети болуп эсептелет. «Кыскача убакыттагы сыноо» аркылуу окуучунун билим деңгээли тез аранын ичинде эле аныкталат. Аны менен кошо окуучунун кетирген мүнөздүү катачылыктары дагы аныкталмакчы. Тест окуучунун кетирген катачылыктарынын маңызын аныктап билүүдөгү ишенимдүү каражат болуп эсептелет. Аныкталган кемчиликтерди жоюуга карата мугалим

методикалык көрсөтмөлөрдү иштеп чыгууга тийиш. Кийинки сабактарда, жаңы окуу материалын өздөштүрүүдө мугалим окуучунун билимине пландуу түрдө коррекция жасоого милдеттүү. Тестирилөөнүн коррекциялоочу функциясынын окуу процессинде туура жолго коюлушунун натыйжасында окуучулар катачылыктарын өз убагында жоюуга, ар бир окуу аракеттерине өзү көзөмөл кылууга көнүгүшөт.

4. *Тескери байланышты камсыздоочу функциясы.* Тескери байланыш оперативдүү маалымдоо принцибин турмушка ашыруучу, тестирилөөнүн бирден бир негиздүү функцияларынан деп эсептелинет. Окуу процессинде тескери байланышты уюштуруу – билим өздөштүрүү процесси кандай жүргүзүлүп жаткандыгы жөнүндөгү маалыматтарды алып туруу дегенди түшүндүрөт. Тестирилөө учурундагы тескери байланыш окуучунун жообунун тууралыгы жөнүндө, окуучу тарабынан кетирилген каталардын мүнөзүн, билим-көндүмдөрүнүн калыптануу сапаты жөнүндөгү маалыматтарды берет. Тескери байланыш аркылуу мугалим окуучунун аткарган аракеттеринин тууралыгы, окуу аракеттеринин билим өздөштүрүүнүн учурдагы этабына шайкеш келиши, окуу аракеттеринин жалпылаштырылган түрдө калыптанышы тууралуу маалыматтарды тынымсыз ала алат.

5. *Баалоочу функциясы.* Тестирилөө окуучунун билимин сандык жана сапаттык жактан баалоо маселесин да камтыйт. Бул функция окутуунун максаты жана окуучунун билимине коюлуучу талаптар менен байланышкан. Ошондуктан билимин баалоо – окуучунун өздөштүргөн билим-көндүмдөрү менен программада пландаштырылган талаптардын ортосундагы салыштыруу деп түшүндүрүлөт. Окуучу теманы, бөлүмдү же болбосо жалпы окуу материалын канчалык деңгээлде өздөштүрө алды, мына ошол өздөштүрүүнүн сандык жана сапаттык жактан аныктоо – тестирилөөнүн баалоочу функциясы болуп эсептелет. Бул функцияны жүзөгө ашырууда мугалим тарабынан окуучунун билим өздөштүрүү жыйынтыгы окуу программасында коюлган талаптар менен салыштырылат. Сандык баалоодо окуучунун билим деңгээли балл аркылуу бааланат, ал эми сапаттык баалоодо окуучунун билиминин деңгээли, өздөштүрүүдөгү кемчиликтери, жетишкендиктери тууралуу комментарийлер, түшүндүрмөлөр берилет. Тестирилөөнүн баалоо функциясы объективдүүлүк принцибине таянат.

6. *Прогноздоочу функциясы.* Окуу процессинде уюштурулуучу тестирилөө текшерүүнүн башка формаларынан айырмаланып прогноздоочу касиетке да ээ.

Прогноз (грек. prognosis – предвидение, предсказание) – кандайдыр бир кубулуштун боло турган абалын, же процессти аткаруудагы алынуучу жыйынтыгын алдын ала көрө билүү, алдын ала айта

билүү дегенди түшүндүрөт. Билим өздөштүрүүдөгү окуучунун ээ боло турган деңгээли тууралуу көрүнүктүү психолог Л.С. Выготскийдин изилдөөлөрү зор мааниге ээ. Анын ырастоосу боюнча окутуу процесси окуучунун “бүгүнкү” жетишкендиктерине багытталбастан, “эртеңки” ээ боло турган деңгээлине ылайыкталышы зарыл. Окуу процесси дайыма алдыга умтулууну көздөйт. Л.С.Выготский окуучунун акыл өнүгүшүндө актуалдуу деңгээлдин жана өнүгүүнүн жакынкы зонасы бар экендигин далилдеген.

Акыл өнүгүшүнүн актуалдуу деңгээли окуучунун материалды өздөштүрүүдөгү азыркы абалын мүнөздөсө, өнүгүүнүн жакынкы зонасы окуучунун келечекте (эртең) ээ боло турган абалын мүнөздөп турат. Демек, тестирилөөнүн диагноздоочу функциясы окуучунун учурдагы жетишкендиктерин аныктап берүү болсо, прогноздоочу функциясы окуучунун дараметин, өнүгүү мүмкүнчүлүгүн “алдын ала көрүп, билип” аныктоого басым коет.

Педагогикалык тестти түзүүдө ар бир окуучунун ээ боло турган деңгээли алдын ала пландаштырылат. Ар бир тапшырманы (жана жалпы тестти) аткарууда

окуучу кандай деңгээлге жетиши мүмкүн, окуу материалы кандайча өздөштүрүлгөн болушу мүмкүн, мына ушулар алдын ала белгиленет. Сыноону уюштуруунун даярдоо этабында алдын ала пландаштырылган тесттин жыйынтыктоочу материалдары (окуучу жообун салыштыра турган билим-көнүм критерийлери, окуучуга ыйгарылуучу баллдар, билим өздөштүрүү коэффициенттери, жолдомо-көрсөтмөлөр) окуучу кандай деңгээлге ээ боло ала тургандыгын алдын ала прогноздоп бере алат.

Адабияттар:

1. Перовский Е.И. Проверка знаний учащихся в средней школе. – М., 1960. – 511 с.
2. Ильина Т.А. Вопросы методики программирования. – М., 1969. – 128 с.
3. Аванесов В.С. Методологическое и теоретическое обоснование тестового педагогического контроля. Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук. – СПб, 1994. – 339 с.
4. Калдыбаев С.К. Тестти окуу процессинде колдонуунун теориялык жана практикалык маселелери. – Б., 2003. – 332 б.

Рецензент: д.пед.н., профессор Чоров М.Ж.